

Archaeologiai irodalom.

(*Ausgrabungsberichte aus Thüringen von Dr. Fr. Klopffleisch, Weimar, 1869. 28. l.*)

Miután hazánkban is a régészetnek ép az őskorra vonatkozó része az, melybe az eddigi hazai kutatások alig birtak némi világosságot deríteni, kettőztetett figyelemmel kell nyugati s észak-nyugati szomszédaink ezen korszak felderítésére irányuló iparkodásait kísélni, hogy így a külföldiek tapasztalatait saját kutatásainknál alkalmazhassuk.

Dr. Klopffleisch mult évekbeli 3 érdekes ásatását e füzetkében közrebocsátja s minket nagyon közléről érdekelnek azon következtetések, melyekre sz. ez ásatásoknál szerzett tapasztalatai folytán jutott.

Az első ásatásnak tárgya egy *Wippach-Edelhausen* közelében lévő 3 méternyi magas s 26 m.-nyi átmérőjű temetkezési domb volt. A második ásatást *Thierschner* közelében szász-meiningeni területen vitte véghez sz. — ez kőházalaku a germanoknak római-akkali első érintkezése idejéből származó sírnak kiderítését vette czélba, míg a harmadik *Kesten* mellett vétetett eszközlőbe, hol egy kis a 4—7-ik Kr. utáni századokból való domb szintén érdekes részleteket tüntetett föl. Legfontosabbak a wippach-edelhauseni ásatás eredményeiből vont következtetések, azért ezeknek előadására szorítkozunk.

Szerző e sírhalomban tűzben olvasztott számos bronzdarabot, jól föntartott b.-fibulát, s b.-tűvégeket, fémerhez hasonló b.-diszitményt, számos cserépdarabokkal együtt talált, melyek közt római császárkori patera találkozott, mellette római cserépdarabok vegyest barbar tálak darabjaival fordultak elő.

Ugyanazon fajtájú cserépdarabok a legkülönbözőbb alkatú emberfők mellett fordultak elő, melyek részben a híres neandervölgyi főhöz igen közel jártak, részben pedig igen magas műveltségi fokra mutattak.

Tűzkő-penge, bronz fülbevaló, csont- s tűzkő-nyilvégek, római cserepek s bronzdarabok mellett találtattak stb.

E lelet folytán tehát Sz. 1. helytelennek mondja, hogy egyes kőszerszám előfordulástól a legrégebb őskori időszakokra vonatik következtetés. Sz. maga Thuringiában kő- s vasszerszámokat lelt együtt. 2. Egyes emberfők sem szolgáltatnak elég alapos támpontot időszakok meghatározásában, — hanem 3. Sz. is e lapok szerkesztőjének gyakran kifejezett s okadatolt azon nézetét hangoztatja, hogy t. i. *időszakok s nemzeti sajátosságok meghatározásában a kő-, bronz- s vasszerszám, valamint az emberfő- s csontváz vizsgálatoknál sokkal nagyobb súly volna fektetendő a cserépedények ornamentikájára s technikájára. Ezekre eddig a kelletténél sokkal csekélyebb figyelmet fordítottak a tudósok, s nemcsak a ritkább ép edények diszitményeire kell figyelni, hanem a sokkal gyakoribb cseréptöredékekre, melyek nagy tömegekben előfordulván egyesegyedül szolgáltatják a valóságos statisztikai összehasonlító módszer számára az anyagot.*

Végül hangsúlyozza Sz., hogy épen azon oknál fogva, mert *csakis* szakférfiak lehetnek az ily ásatásoknál előforduló, minden körülményekre kellő figyelemmel — köte-

lessége volna az államnak, hivatlan, bár mennyire tudománykedvelő egyéneknek turkálásait akadályozni!

Ez is oly nézet, mely mellett e lapok szerkesztője oly hévvel szokott síkra szállani.

Kiknek a rombolás oly igen kellemes foglalkozása s kik azért, mert csak bennszülöttek intik őket, nem hagynak föl pusztításaikkal — ám forgassák a külföldi irodalom termékeit; s különösen azoknak szerzőnk e nagy gonddal irt rövid jelentését ajánljuk figyelmükbe.

H. J.

(„*Athenae Christianae*“) Scripsit Augustus Mommsen. Igen alkalmas kalauz azok kezében, kik a mai Athenben a régen elpusztított műemlékek helyeit keresik; minthogy a régiebb leírásokban, a még akkor fenálló műemlékek a szomszédságokban állott keresztény templomokról neveztetek el. Mommsen alaposágánál fogva minden megközelíthető tervrajzot felhasznált, hogy munkája minél teljesebb s minél hibátlanabb legyen, miről a városnak mellékelt alaprajza tanuskodik.

(*Geographie de la Gaule d'après la table de Peutinger.*) Desjardins Ernest megajándékozta a régészetet ezen sok fáradságot és nagyszerű előtanulmányokat igényelt munkával, mely nemcsak a különféle korszakokban változó nevek alatt előforduló városok paralellás összeállítását adja, hanem minden egyes városnál az egész irodalmat itészetileg állítván össze, *Peutinger* táblája hű másolataival együtt, melyek Franciaországot tárgyalják, Galliának egy térképét adja, melyen nemcsak az utvonatok, hanem a régi, feketevel nyomott, nevek mellett vörössel a mai elnevezések is előfordulnak. Hirneves Kantanchunkból vett idézetekkel gyakran találkozunk, miért természetesnek fog tetszeni azon kívánság, bár birnánk olyan munkával, mely Pannoniára nézve az újabb irodalmi irományokhoz lenne alkalmazva! Ezt talán a tervezett helyleletezés fogja lehetővé tenni, mert már evvel sokáig nem késhtünk, hacsak azt nem akarjuk, hogy szomszédaink e tekintetben is megelőzzenek. E munka ára 16 frt; de a mellékleteket és szép kiállítást tekintve nem drágálhatjuk.

(*Archaeologiai gyakorlatokra*) szánt öblönyképeit, melyek mind remek régi edényekről vétettek, vételre ajánlja Conze úr, (Bécs, Wieden, Sophiengasse 3. sz.) Az eddig készült, és az első sort képező XII. tábla, mythologiai és görögtörténeti jelenetekkel egyenként 7 Rht. vagy 13 o. é. forintért kapható.

(*Viollet-le-Duc*) a francia régészek közt a középkori művészet egyik méltánylója, az újabbkori fölületes műítészek általános véleményével ellenkezőleg számtalan remekmű tanulmányozása után ezt állítja: A fenséges, virágzó kor a IX—XIV. századig nélkülözötte a mű-theoriát, mely jelenleg mindenütt fölburjánózik. Azon kor képes volt valamire, mi tudunk valamit! A képesség föltételezzi a *bevégezett tudást*, de ez nem áll megfordítva is. — Tehát nincs kétség, hogy azon időszak *aesthetikailag magasabban állt, mint jelenün!* mert tagadhatatlan, hogy ott, hol a teremtésnek oly kitűnő példányai sikerültek, nem is kellett, hogy a szabályok tömkelegére szoruljon a tervező ész. Ezen merész, és bizonyosan sok mai műítésznek nem tetszhető állítást megerősíti Viollet-le-Duc hazánkban is ismert Villard de Honnecourt a XIII-dik századból fennmaradt rajzalbumával, tárgyalván azon egyszerű *mértani szabályokat*, melyek a középkori szobrászatnak alapjául szolgáltak, és a görög remekkor szobrászati theoriával egészen összevágának.

(*Az archaeologiai monographiák*) a praktikus angoloknál nem tartoznak a ritkaságok közé. Így p. neki áll *Charles Warne*, és Dorsetshire, its vestiges, celtic, roman,

saxon, and danisk ezim alatt 56 lapon előszámlája mind azon különféle régiséget, melyek e környéken található; a mi azonban leginkább meglepett, az a csinosan kiállított színes térkép, mely madártávlatban a tengerpartokat, hegyeket völgyeket és az ezeken előforduló régi telepeket különféle jegyekkel és színekkel kimutatja. Vajha mi is hazánknak legalább egy megyéjét leírni így kiállítva. — *Derbyshiret Baleman Tamás* írja le a legrégebb kortól a reformatióig. A barbarkorszak kő- bronz- és vas eszközein kívül ezen nagyobb teriméjű munka a saxon egyházi művészet kacskaringójáig elmegy, a nevezetesebb tárgyakat fametszvényekkel illusztrálva magyarázza. — *Schmih Reliquiae Isuriana*e díszművében a római *Isurium*-nak szenteli figyelmét, és számos színezett és fekete kőmetszeti táblán állítja elénk a rómaiak rakműveit, faragványait, és készleteit, melyeknek sajtó római műemlékeinkkel való hasonlóságokból a hatalmas világhódító nemzet általánosan elterjedt műveltségére következtethetünk. — Mindezek elé teendő, mind terjedelmére, mind díszes kiállítására nézve *Wilson Dániel*, „Prehistoric Annales of Scotland“, két kötetű munkája. Az eltérő alakzat és mégis ismét sok tekintetben egyéb országokban talált régiségekkel való rokonság e kitűnő munkát fölülte becsessé teszi.

(*Római tanulmányok*) ezim alatt *Auschke* munkálatai első részét közli: „Das alte römische Jahr und seine Tage.“ A ki eddig a latin classicusok olvasásával és érteményezésével foglalkozott, alig fogja ezen alapos művet nélkülözhetni, mely a császárokat megelőzőt szakban a romulusi, quiriti, és Numa Pompilius évét tárgyalja; következik a serviusi, a decemviralis és a pontificalis év. A második szakaszban tárgyalja a Julius Caesarféle esztendő, különféle igen érdekes mellékletekkel, mint: a Laventaliákról, a lustrák, a dictatura eredetéről, különféle csaták napjai meghatározásával. — A második könyv a római év *napjairól* szól, meghatározván a fasti, nefasti, intercisi, nundinae és törvényszéki napokat. Előfordulnak a dies comperendini, quinquatrus, quibus ancilia moventur stb.; előadatik a compitiók, sementinae-k, sacramenti actio története; végre a római kalendárium következik.

(*A sz. Galleni*) „Mittheilungen zur vaterländischen Geschichte“, új folyam I. füzetében igen sok helyi érdekű történelmi anyaggal bír, főleg a város régi házait, apátságát és a számkivetetteket tekintve! Reánk nézve különösen becsesek a *Rorschach* és *Staad* közötti cölöpépítmények leírása *Anderestől*. Ezen négyszögű telepítménynek kikutatásában legtöbbet fáradozott *Immler*, ki efféle, főleg télen tett munkálatának, megbetegedvén, áldozatává is lett. Az eddigi leletek megegyeznek más sveiczi tavakban előfordultakkal, csak hogy itt némi élelmi szerek maradványain kívül, már vas eszközök nyomait is találják.

(*Helbig Farkasnak*) Lipszéban, Donnernél megjelent: „*Wandgemälde der vom Vesuv verschütteten Städte Campaniens*“ című műve, mind azon mai napon is fennlevő, vagy már elveszett és egyedül rajzokban — a napolyi muzeum tárczáiban — őrzött falfestmények összeállítása, melyek a 19. század előtti művészet egyik ágának hű tolmácsai. Az 1966. számot tartalmazó jegyzék majd mindent magában foglal, mi a vallási, katonai, polgári életre, valamint a családi, sőt titkos elvonultságra is vonatkozik, helyes átnézetet engedvén meg, és magyarázatul szolgálván sok olyan idézetre vonatkozólag is, melyek ezen festmények nélkül alig volnának érthetőek. Egyébiránt e munkából azt tanuljuk: hogy ezen városokban a frescofestés az alakok és díszítmények tekintetében leginkább divatozott, az enyves tempera-festés ellenben igen alárendelt szerepet visz, az encaustikus modor pedig éppen nem fordul elő.

(*Fröhner*től), a louvrei muzeum segédőrtől, megjelent ugyanazon muzeum szobrászati osztályának okadatolt lajstroma, ezen ezim alatt „*Notice de la sculpture antique du*

musée imperial du Louvre“. E mű, melyet a francia sajtó régóta sürgetett, nagy hiányt pótol. — Ajánljuk a régiségbarátok és művészeink figyelmébe.

(Giefer „*Praktische Erfahrungen und Rathschläge die Erbauung neuer Kirchen, so wie die Erhaltung und Wiederherstellung der Kirchen betreffend*“. 3. kiadás, Paderborn.) Ezen munka mind azoknak ajánlható, kik a mai laktanya styl elkerülésével templomokat akarnak építeni. Giefer megmutatja, hogy a közép és kisebb kiterjedésű templomoknál, hol nincsen túlságos költség, legezlszerűbb a román styl, mely különben is kevesebb díszítést igényel; és valóban még nálunk is elég csinos templom maradt fenn egyszerű román izlésben, mely falusi lelkészeinknek eléggé nem ajánlható mintául szolgálhatna.

(A kalocsai főmegye névlajstroma) „Schematismus Cleri Archi-Dioecesis Coloniensis et Baciensis“ örvendetes haladást tanusít, a meenyiben t. i. Haynald Lajos ő excellentiája nagylelkűségéből egy becses archaeologiai tanulmányt nyújt az ősrégi főegyházról, melynek alapjai egy része kutatásával dr. Henszlmann Imre tagtársunk a főpapi meghívás folytán megbízott. Az értekező remek latinsággal adja elő tanulmányai eredményeit, és így ezen uton Európa egyéb tudósai is fogják ezen munkát élvezhetni.

E helyen szerzött igen elmés állításai nyomán nem követhetjük, főleg a mi *specialis magyar építészeti* holott épen ő az, ki minden régi egyházzól a külföldi, főleg *francia* építők befolyását váltig bizonyítja!! Ez valóban furesának látszik, hogy midőn a külföldi építésszek honunk terére léptek, azonnal az egyházi *védelmi építészet* törvényeit is létre hozták, és a magyar főegyházak számára egy *magyar styll* „*architectonicam Hungariae propriam*“ teremtettek.

A XIV. lapon álló sírírásra is teszünk egy kis megjegyzést. Midőn 1864-ben augusztus havában a kalocsai főegyházat vizsgáltam, és annak akkor a földszinén látható alapjait a déli oldalon figyelemmel követtem, nem mertem volna himni, hogy oly hamar jőjjön ezen dicső főpapi székre oly érsek, ki tudományunk érdekében oly nagy áldozatokat fog tenni, és mit a föld annyi századig takart, feltáratni, de azt sem gondoltam, hogy a templom külső falába fordítva illesztett, is mert kőtábla oly nagy zajt fog ütni az építészeti és epigraphiai világ előtt.

Én minden előleges vélemény nélkül a 2-dik sort akkor Rauegu-nek (Raueg...) olvastam; mert, hogy itt az 5-dik betű S nem lehet, mindenki látja, ki a XIV-dik és XV-dik század síríratait figyelemmel kíséri. Hogy miért kellene ennek *franco-gallu*-nak lennie, be nem látom, valamint azt sem, hogy ezen *Martinus lapicida* a főtemplom építéssze volt. — Csodálnám, ha azt a sírköven ki nem tették volna, holott rendesen, a hol a mesternek nevét az építményre, harangra, kehelyre stb. alkalmazták a: *hoc opus feci*-tel szokták összekötni, még akkor is, mikor valaki a munkát másokkal készítette. Erre példákat felhozni felesleges, sőt ha dr. Henszlmann ezen állításánál váltig maradna, azt kellene bizonyítani, hogy Kalocsán csak azon építész lehet eltemetve, ki a főtemplomot építette, holott igen valószínű, hogy a főtemplom körül létezett sírkertben a mostani templom építése alkalmával talált feliratos követ, és pedig azt is megfordítva, a falába belerakták.

Az értekezés végén említettik azon sürgés-forgás, melyet dr. Henszlmann *Ravesu(s)* olvasása előidézett, sőt már vannak Ravèze, Ravignan-i és Ravigni-i nevű praetendensek is; — azonban hiszem, hogy értekező úr is meggyőződve azon Ravesu-s olvasás helytelenségéről, a nagy zajt a saját érdekében is le fogja csillapítani.

Midőn az érseknek, ő excellentiájának ezen magasztos kezdeményezését benső örömmel köztudomásra hozzuk, kérjük: kegyeskedjék főmegyéje névlajstromát máskor is ily nagybecsű mellékletekkel gazdagítani.

R. Fl.